Олександр Кучерук

Кандидат історичних наук, директор Бібліотеки ім. О. Ольжича

У публікації представлено невідомий раніше протокол переговорів між представниками Проводу Українських Націоналістів і гетьманом Павлом Скоропадським від 28 січня 1942 року.
Ключові слова: Павло Скоропадський, ПУН, ОУН, Німеччина.

Oleksandr Kucheruk
The Protocol of Negotiations between Members of the Leadership of the Ukrainian Nationalists and Pavlo Skoropadskyi (28 January 1942).
The article presents the unknown earlier protocol of negotiations between members of the Leadership of the Ukrainian Nationalists and hetman Pavlo Skoropadskyi on 28 January 1942.
Key words: Pavlo Skoropadskyi, PUN, OUN, Germany.

ПРОТОКОЛ ПЕРЕГОВОРІВ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ ПРОВОДУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ І ПАВЛОМ СКОРОПАДСЬКИМ (28 СІЧНЯ 1942 р.)

З початком Другої світової війни питання консолідації українських державницьких сил в еміграції набуло особливого значення. Головних політичних сил було кілька, зокрема, націоналісти, уеренрівці, гетьманці та менші групи.

Політичні обставини виносили на поверхню різноманітні проекти у справі майбутнього України, хоча основні чинники вирішення українського питання, на жаль, були не в Україні, а українська еміграція, зосереджена у різних політичних таборах, не могла кардинально вплинути на хід подій. Розуміючи це, український еміграційний політикум робив численні заходи, щоб консолідувати зусилля та вплинути на основних геополітичних гравців. Серед них виділялась Німеччина, чиє політичне і військове керівництво ще до війни демонструвало зацікавлення українським національним питанням. Тому не дивно, що два головні українські середовища на еміграції — націоналісти та гетьманці — свої головні сили скупчили саме в Німеччині.

З початком Другої світової війни Франція була нейтралізованою, острівний характер Великої Британії відсунув її від активної участі в європейській політиці, Польща зникла з політичної карти. Українське питання було «затиснуте» між двох потуг — Німеччиною та Радянським Союзом. Останній апріорі вважався ворогом українських національних інтересів. Тому українські політичні середовища, переважно націоналісти і гетьманці, шукали способів вплинути на політику німецької влади. 14 червня 1941 р. поширено меморандум за підписом 167 українських діячів, які порівнювали тогочасні події з добою Української революції 1917—1921 років і закликали до об'єднання усіх українців в Європі без огляду на партійність та переконання[1]. 30 червня 1941 р. Голова ПУН А. Мельник видав відозву до українського народу із закликом будувати незалежну українську державу[2]. Того ж дня у Львові від

---

[1] *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 1—2.*

[2] *ОУН в 1941 році: Документи. Ч. 1 / упоряд.: О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук. — Київ: Ін-т історії України НАН України, 2006. — С. 249—250.*

імені ОУН(б) проголошено Акт відновлення Української держави[3] і створено Крайове правління західних областей України (уряд)[4]. 12 липня Гетьманська рада Союзу гетьманців-державників, як керівний орган гетьманського руху, ухвалила постанову, в якій розкритикувала «політичну метушню» українських діячів, «творення похапцем різних об'єднань», які укладають та розсилають різні листи і звернення[5]. Хоча сам П. Скоропадський вже 16 липня 1941 р. відправив А. Гітлеру листа про співпрацю України та Німеччини у боротьбі проти більшовизму за українську державність[6].

Офіційний Берлін не бажав рахуватися з планами і діями українських політичних сил. Влітку 1941 р. більшість членів Державного правління була арештовані, піддано репресіям провідників обох гілок ОУН (мельниківської і бандерівської). Незважаючи на протести з боку українських політиків, 1 серпня 1941 р. окуповану Галичину, Лемківщину, Підляшшя, частину Посяння і Холмщини включено до складу територіально-адміністративної одиниці Німеччини — Генерал-губернаторства, чим покладено край сподіванням на прихильне ставлення Берліна до українських державницьких і соборницьких прагнень.

В листопаді 1941 р. розпущено створений у Києві революційний передпарламент — Українську Національну Раду на чолі з Миколою Величківським, припинено випуск газети «Українське слово» та ув'язнено членів редакції, закрито Спілку українських письменників. У лютому 1942 р. арештовано групу літераторів на чолі з головою Спілки українських письменників поетесою Оленю Телігою. Ситуація вимагала від чинного українського політикуму реагування в можливій формі. Розрізнені українські політичні середовища об'єднали свої зусилля і підготували меморандум до «Його Ексцеленції Вождя і Райхсканцлера Німецького Райху

---

3 *ЦДАВО України. — Ф. 3833. — Оп. 1. — Спр. 5. — Арк. 3.*

4 *Там само. — Спр. 6. — Арк. 1.*

5 *Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі — ЦДАГО України). — Ф. 269. — Оп. 3. — Спр. 8. — Арк. 1.*

6 *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Том 1 / зібрав і впоряд. В. Косик. — Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крипякевича НАН України, Львівський державний ун-т імені Івана Франка, Львівський ін-т археографії і джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. — 1997. — С. 188—189.*

Адольфа Гітлера в Берліні»[7]. Швидше за усе, виходячи з переліку і порядку підписів, документ ініційований був головою УНРади у Києві М. Величківським, який на початку січня 1942 р. вимушено покинув Київ і перебував у Львові.

У меморандумі зазначено, що німці не розуміють і ігнорують прагнення українського народу до державної самостійності, висловлюється жаль з приводу приєднання Галичини до Німецької держави та частини південно-західних українських територій до Румунії: «Сьогоднішній стан суперечить історичним завданням України»[8]. Тому підписанти зверталися до А. Гітлера з проханням «усунути негативні» прояви німецької політики стосовно України та врахувати готовність українців розпочати «відбудову Української держави».

14 січня 1942 р. меморандум підписали *Голова Української Національної ради у Києві* Микола Величківський, *Голова Української Національної ради у Львові* митрополит Андрей Шептицький. По тому документ привезли до Варшави, де свої підписи поставили *наступник Головного Отамана Симона Петлюри* Андрій Лівицький та *колишній командуючий Армією Української Народної Республіки* генерал Михайло Омелянович-Павленко. Після цього меморандум переслали до Берліна, де його підписав *Провідник Організації Українських Націоналістів* Андрій Мельник[9].

Щоб підкреслити єдність національного руху та спільність стратегії, вирішено запропонувати приєднатися до меморандуму і гетьманові П. Скоропадському, який на той час перебував у Берліні. Доступні документи не дозволяють установити, чиїм рішенням ухвалено звернутися до гетьмана П. Скоропадського щодо цього питання, але у практичній площині цим питанням займалися представники ОУН(м) Дмитро Андрієвський та Осип Бойдуник.

---

7 *Текст меморандуму опубліковано у збірниках: «Україна в Другій світовій війні у документах» (Т. 2, 1998) та «Українська політична еміграція. 1919—1945» (2008). Списки документа є тотожними, але мають несуттєві розбіжності: у першому випадку переклад зроблений сучасним нам перекладачем, а другий — у часи створення документа, про що свідчить специфічна лексика і стиль.*

8 *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Том 2: (1941—1942) / зібрав і впоряд. В. Косик. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крипякевича НАН України, Львівський державний університет імені Івана Франка, Львівський інститут археографії і джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. — 1998. — С. 87.*

9 *ЦДАГО України. — Ф. 269. — Оп. 2. — Спр. 132. — Арк. 19.*

Зустріч і перемовини відбулися в Берліні в квартирі чільного діяча гетьманського руху полковника В. Мурашка[10] за адресою Ноллендорпляц буд. 6. Переговори зафіксовано протоколом за підписами сторін, в якому йдеться про те, що гетьман П. Скоропадський, розуміючи важливість документа і маючи бажання підписати меморандум, наштовхнувся на передумову підписанта документа А. Лівицького, який наполягав, щоб П. Скоропадський не ставив свій підпис на спільному документі, а написав свого окремого листа, в якому б висловився, що приєднується до думки підписантів Меморандуму. На таку вимогу гетьман не пристав, уважаючи, що такий підхід для нього є принизливим і неприйнятним.

***

Протокол зустрічі і переговорів у гетьмана П. Скоропадського 25—28 січня 1941 року — це машинопис на трьох аркушах. Папір пожовклий, близький за розміром до сучасного формату А4, у всіх аркушах відрізано невеликі смуги знизу, на яких не було тексту. В тексті внесено вісім незначних рукописних редакторських правок чорнилом, які не міняють змісту написаного. В кінці тексту різним чорнилом особисті підписи Василя Мурашка та Дмитра Андрієвського. Скорочення не розкриваються з огляду на їх загальноприйнятість і загальну зрозумілість тексту. Документ зберігається в Архіві ОУН у Києві (Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 273).

Протокол переговорів між представниками Проводу Українських Націоналістів і Гетьманом Павлом Скоропадським

25 січня 1942 р. сот. М. Базілевський[11] повідомив полк. В. Мурашка[,] що інж. Д. Андрієвський[12] (від Проводу Укр. Націоналістів) заявив, що він бажав би побачити Пана Гетьмана Павла Скоро-

---

10 *Мурашко Василь (1894—1976) — військовий і громадський діяч, командир Київського авіаційного загону Повітряного флоту Української Народної Республіки, останній начальник Управління Повітряного Флоту УНР (1921—1922), полковник. Від 1922 року в еміграції в Чехословаччині, активний діяч гетьманського руху. В час Другої світової війни відійшов від гетьманського руху, брав участь у діяльності чеських антифашистів, 1945 р. арештований СМЕРШ-ем, але на вимогу чеської сторони звільнений.*

падського в одній справі, яку він виложить при побаченні. Він хоче бути в Пана Гетьмана в супроводі другого пана з того ж Проводу.

Після докладу полк. В. Мурашка про вищесказане Пану Гетьманові, останній негайно ж сказав, що охоче прийме панів з Проводу Націоналістів 26 січня ц. р. в год. 4. 30 дня в помешканні В. Мурашка при Ноллєндорпляц ч. 6.

26 січня ц. р. в год. 4. 30 дня на Ноллєндорпляц 6. Пан Гетьман Скоропадський в присутности Пана Полковника Мурашка прийняв пп. інж. Д. Андрієвського і інж. Бойдуника[13] (обидва від Проводу Українських Націоналістів).

Після звичайних привітань, Пан Гетьман звернувся до гостей і попрохав висловити причину їх бажання бачитися з ним.

Інж. Д. Андрієвський сказав, що в сумні часи, що їх переживає наша Батьківщина, дуже важно виявити перед німецькими Властями повну солідарність українських політичних угруповань, тому Провід Націоналістів пропонує всім діючим українським національним чинникам приєднатися солідарно до акції, виложеної в листі до Фюрера Німеччини Адольфа Гітлера, в якому описано нестерпне положення України та наведена ціла низка прохань для направи умов, у яких знаходиться Україна, на краще.

Пан Гетьман висловився в тому змислі, що він щиро вітає таке предложення[,] і попрохав інж. Андрієвського дати йому прочитати проект вищевказаного листа до Фюрера. Інж. Бойдуник вищевказаний проект передав Пану Гетьманові, при чому додав, що вони мають вже підписи під цим листом Його Ексцеллєнції

---

11 *Базілевський Микола (1893—1957) — інженер, публіцист, громадський діяч. Закінчив військову школу, учасник Першої світової війни, в Армії УНР з 1917 р., сотник, інтернований у польських таборах, учасник Зимового походу. Від 1920 р. в еміграції в Чехословаччині, приєднався до гетьманського руху. В час Другої світової війни на примусових роботах в Німеччині, з 1949 р. в Канаді.*

12 *Андрієвський Дмитро (1892—1976) — державний, політичний діяч і публіцист. Входив до складу дипломатичної місії УНР в Швеції, консул УНР в Швейцарії, згодом у Бельгії. Один з організаторів ОУН, член ПУН. В час Другої світової війни арештований, перебував у концтаборі Заксенгаузен. Після війни член Української національної Ради.*

13 *Бойдуник Осип (1895—1966) — громадський, політичний діяч, публіцист. Учасник Першої світової війни, з 1918 р. старшина УГА й Армії УНР. Один з організаторів ОУН, головний контролер ОУН, в'язень польських тюрем, з 1939 р. співробітник Українського Центрального Комітету. Після Другої світової війни в еміграції, член Української національної ради і Виконного органу УНРади.*

Митрополита Андрія Графа Шептицького, Полковника А. Мельника[,] вождя Укр. націоналістів, Президента Андрія Ливицького, проф. Величківського з Київа і Генер. Михайла Ом.-Павленка.

Пан Гетьман, ще не читаючи запропонованого листа, сказав, що він дуже охоче прийме участь в подібнім солідарнім виступі, але при всіх умовах прохає дозволити йому не давати остаточну відповідь негайно ж, а дати йому час до позавтра, коли можна б було знову зібратися і остаточно полагодити справу. Панове інженери Проводу Укр. Націоналістів згодилися на це. Пан Гетьман прочитав голосно проект листа. Лист цей не був підписаний. По закінченні читання, Пан Гетьман висловився в тому дусі, що він знаходить цей лист занадто сухим і невповні відповідаючим трагічности момента, в якому знаходиться Україна. Пан Гетьман зауважив, що німцям треба сказати чисту правду, бо те, що зараз діється на Україні, майже в тій же мірі некорисне Німеччині, як і Україні. Але Пан Гетьман додав, що остаточно він висловиться позавтра, коли порадиться зі своїми помішниками та ще раз уважно перечитає листа до Фюрера.

Пан інж. Андрієвський тоді заявив, що в ще умова, яку вони мусять поставити Гетьманові, а власне: вони прохають Гетьмана звернутися до Фюрера з окремим листом, у якому сказано, що Пан Гетьман вповні згоджується з суттю листа, що його підписали ріжні українські національні чинники, і тимсамим приєднується до вищевказаних осіб.

На питання чому ставиться така умова, п. інж. Андрієвський відповів, що це повинно бути зроблено тому, що п. Андрій Ливицький поставив умову, що він підпише цей лист лише тоді, як не буде на ньому підпису Гетьмана Павла Скоропадського, тому треба, щоб Пан Гетьман згодився не ставити свого підпису на листі основному[,] а лише окремим листом приєднався до інших підписів, що таким чином буде осягнено солідарність усіх угруповань. Підпис п. Андрія Ливицького вони взяли раніше, посуваючися «ґеоґрафічно» з Київа через Львів-Краків-Варшаву до Берліна.

На це Пан Гетьман заявив, що ця умова категорично міняє всю справу; що він не дає зараз неґативної відповіді, а буде думати[,] чи не можна знайти якого-будь можливого для нього виходу зі становища, що тут утворилося[,] і цю відповідь, як було

умовлено, він дасть панам від Проводу Націоналістів 28 січня ц. р. в помешканні при Нолєндорфпляц 6. в год. 4-ій дня.

28 січня в год. 4-ій попол. знов зібралися на Нолєндорфпляц 6. Пан Гетьман і полк. Мурашко з одного боку, з другого пп. інж. Бойдуник і інж. Андрієвський.

Пан Гетьман після привітання заявив панам від Проводу Націоналістів, що після всебічного обміркування всієї справи, він з великим сумом прийшов до висновку, що мусить відмовитися від участи в вищезгаданій акції. Пан Гетьман вважає, що на часі було б зараз серйозне, тривке й достойне об'єднання національних сил, якого так пекуче потребувала б Україна. Поставлена умова п. Андрієм Ливицьким, наочно доводить, що не вистало в сучасних українських політиків патріотичного почування й державницького розуміння доби, що її ми переживаємо, аби гарну ідею здійснити. За таких обставин Пан Гетьман, на превеликий жаль, не може взяти в ній участи.

Одночасно з тим Пан Гетьман заявляв, що у всякій маніфестації української спільноти в напрямі творення українського обєднання щирого й чесного, Пан Гетьман разом з усіма Гетьманцями готовий прийняти участь і приєднатися вповні безкорисно, які б не були тяжкі умови цієї маніфестації, однак коли буде ясно, що це послужить на користь Українського діла. При цьому Пан Гетьман заявив, що він примушений написати листа про перебіг всього цього діла Його Ексцелєнції Митрополита Андрія, в якому він зясує причину відмови дати свій підпис.

Пану Гетьману дуже прикро, що він не може приняти участи поруч Його Ексцелєнції в такому важливому і симпатичному для Пана Гетьмана почині.

На цьому засідання було закінчено.

Зроблено протокол, написаний в двох копіях за підписом одного з членів кожної сторони[,] і виданий на руки кожної.

Берлін. 28.I.- 1942.